

Moravští bratři a jejich misijní působení

Přednáška pro Křesťanský sbor Domažlice, 15. května 2011

Pavel Neústupný

- Pronásledování a probuzení na Moravě
- Exulanti v Herrnhutu
- Probuzení v Herrnhutu 1727
- Charakteristika misijní činnosti obnovené Jednoty
- Leonhard Dober na ostrově Sv. Tomáše (úryvky z filmu)
- Působení obnovené Jednoty bratrské v Estonsku a Lotyšsku (odkaz na článek)

• Pronásledování a probuzení na Moravě

Biskup Jednoty bratrské **J. A. Komenský**, správce bratrského sboru ve Fulneku v letech 1618-1621, na svůj sbor i po svém vynuceném exilu v r. 1628 nezapomínal. V roce 1661 vydal v Amsterdamu německý katechismus pro tajné členy Jednoty bratrské na Kravařsku pod bezelstným titulem „Die Uralte Christliche Catholische Religion“ (Prastaré křesťanské obecné náboženství) (10). Věnoval ho v předmluvě následujícím osmi obcím: Fulnek, Gersdorff (Kerhartice), Gastendorff (Jastersdorf, Jestřábí), Klitten (Klötten, Kletné), Klandendorf (Klanten-dorf, Kujavy), Stachewalde (Stechenwald, Stachovice), Seitendorff (Hladké Životice) a Zauchenthal (Suchdol).

Aby z přímého jmenování nevznikly problémy, použil ve svém věnování jen první písmena z názvů obcí v abecedním pořádku: FGGKKSSZ. Komenský poslal s knihami Kopidlanského, zřejmě bratra z polské Jednoty, z Amsterdamu ve vypůjčeném kočáře jako projíždějícího obchodníka přímo do Suchdolu, nepochybně nejdůležitějším středisku tajných bratří. [(2), str.14]

Martin Schneider (ca 1600-1673) ze Suchdola, současník J. A. Komenského, převzal v tajně přežívajícímu bratrském sboru důležité úkoly. Konal podomní shromáždění se zpěvem a čtením z reformovaných postil, a učil mládež číst a psát a také Komenského katechismus, který se skoro každý musel naučit nazpaměť [(2), str.15]. Častěji seděl pro svou víru čtvrt nebo půl roku ve vězení; jednou mu hrozilo upálení, kdyby majitel panství toho kraje nezakročil na jeho ochranu [(1), str. 8].

Georg Jäschke (1624-1707) ze Žiliny, úzký spolupracovník Martina Schneidera, věřil v obnovení staré Jednoty bratrské a těsně před svou smrtí pronesl ke svému nejmladšímu synu a ke svým vnukům (Neisserovým, prvním exulantům v Herrnhutu) prorocká slova: „Je pravda, že naše svoboda zmizela, že naši potomci se poddávají duchu světskému, takže papežství je sžírá. Zdá se, jako by se blížil konec bratrské církve. Avšak, moje milé děti, vy uzříte veliké vysvobození. Ostatkové budou spaseny. Nevím určitě, zda toto vysvobození se uskuteční zde na Moravě anebo budete muset vyjít z Babylona; ale vím, že se to stane brzy. Jsem nakloněn věřit, že z této země vyjdete a že vám bude nabídnuto místo v zemi a na určitém místě, kde budete moci sloužit Pánu bez bázně podle Jeho svatého slova. Když tato doba osvobození přijde, buďte hotovi a přičiňte se abyste nebyli poslední anebo zůstali zpět. Pamatujte si, co jsem vám pravil. ...“ [(1), str. 11; též (9), str. 15-16]

Na základě Altranstädtského míru si směli luteráni postavit v Těšíně ve Slezsku tzv. chrám milosti. Vedle kostela směla být postavena i evangelická škola, na pozemku kostela bylo dovoleno prodávat evangelickou literaturu. V r. 1720 do Těšína povolán pietistický teolog **Johann Adam Steinmetz**. O jeho důrazných kázáních bylo brzy slyšet na celé Moravě. O nedělích se konalo několik bohoslužeb, lidé čekali před kostelem, až na ně přijde řada. Věřící z Kunína a Suchdola tam začali chodit, což bylo časově náročné a muselo to zůstat v tajnosti. Steinmetzova kázání je velmi oslovovala a on se jim věnoval i v osobních rozhovorech. V Těšíně mnozí z nich získali jistotu spasení. Tak i David Nitschmann (tesař), který píše: „Muvl o jistotě spasení a blaženosti... Tu pronikl mé srdce meč; cítil jsem se osloven vším, co jsem slyšel a pro pláč jsem ani oči otevřít nemohl... Má první otázka, kterou jsem mu položil, byla: Co mám dělat,

abych byl spasen? Odpověděl mi: Nic, jen věřit v Ježíše Krista; ten svým hořkým utrpením už všecko za nás vykonal..." [(2), str. 21]

Zápis v matrice úmrtí moravské osady v Bethlehemu (USA) z r. 1760 označuje dokonce Steinmetze za vůdce duchovního probuzení na severní Moravě v 1. polovině 18. století. Pro mnohé Moravany se Steinmetz stal „vzorovým pastorem“, s nímž poměřovali další, se kterými se později v exilu setkali [(11), str. 26].

Mnoho životopisů pozdějších exulantů dokládá, že především působení Christiana Davida dalo na Moravě podnět k velkému probuzení. Tak na příklad F. W. Neisser o něm píše: „Před Bohem je a zůstane pravdou, že Christian David byl prvním podnětem k novému probuzení jak v Suchdole, tak i na jiných místech.“ [(2), str. 330 a 331]

Christian David (1692-1751), se narodil v obci Ženkla. Jeho otec byl Čech, povoláním tesař, matka byla Němka. Christian česky ale neuměl a musel být při svých pozdějších tajných shromážděních v české Čermné (1727) překládán z němčiny do češtiny [(2), str. 62]. Nebyl typickým exulantem z tajně evangelické rodiny, kde se předávala z generace na generaci bible a evangelická víra. Byl vychován podle platného zemského zákona katolicky. Učil se tesařem u Michaela Ranftlera v Žilině, později v Holešově. Pracoval tam se zástupcem mistra Paulem Goldem ze Suchdolu. Sám o tom píše: „Tento muž byl podnětem k mému obrácení... Já jsem byl katolíkem a velmi mi záleželo na mém spasení: chodil jsem na poutě, lezl jsem po kolenou kolem obrazu Panny Marie, ale nenacházel jsem pokoje. Tento muž viděl, že se často modlím růženec. Řekl mi: ‘Ach! To ti nepomůže.’ Slíbil, že mi ukáže knihu, v níž stojí napsáno, co řekl sám Pán Bůh... Dosud jsem nikdy neslyšel o bibli, proto to bylo pro mne něco zcela nového. Řekl mi také, že reformovaní jsou správní křesťané, obrazy že jsou modly a ten, kdo se k nim modlí, je modlář.“

Pilně pak četl v zakázané bibli. V zimě se vracel domů a přicházel za svým prvním mistrem Ranftlerem. Ranftlerův syn učil Christiana psát. Píše o něm: „Když se vyučil, šel na vandr do protestantských zemí a hledal lidi, kteří se ve svém životě řídí podle bible“.

Christian šel do Uher a chtěl se stát luteránem, což se mu povedlo až v Berlíně. Pracoval pak ve Zhořelci jako tesař, seznámil se i osobně se zhořeleckým kazatelem Schefferem a s magistrem Schwedlerem z Niederwiese. Získal řadu pietistických přátel. Pak, v r. 1717, se poprvé po čtyřech letech tovaryšského vandru vracel domů na Moravu. Nechtěl tam ale zůstat, chtěl jen všem vyprávět o své nově nalezené víře. Jezdil pak na Moravu častěji, dvakrát i třikrát do roka. To už musel být opatrnější, protože mohl být považován za emigranta. Viděl utrpení tajných moravských čtenářů bible a nejraději by je byl všechny vyvedl z této nesvobodné země. Radil se o tom s kazatelem Schefferem, kde by se pro ně dalo nalézt vhodné místo. Našla se příležitost, že byl představen mladému říšskému hraběti Zinzendorfovi. Přednesl mu svou prosbu a obdržel odpověď, „že ti moravští lidé mohou kdykoliv přijít; on [hrabě] se bude snažit usadit je na některém místě, kde by jejich emigrace nezpůsobovala nepříjemnosti a neměla následky. Zatím že je chce přijmout v Bethelsdorfu.“ [(2), str. 25-27]

To byla dobrá zpráva!

• Exulanti v Herrnhutu

V noci 27. května 1722 se chtěli vydat na cestu Augustin Neisser a Jakob Neisser s rodinami, Michael Jäschke a dcera W. Neissera. Nejmladšími byla Jakobova teprve dvanáct týdnů stará dvojčátka. Christian David, později zvaný i Moravský Mojžíš, přivedl všechny šťastně do Zhořelce. Babičce hraběte paní Katharině von Gersdorf, u níž Zinzendorf vyrůstal, se myšlenka vzniku exulantské kolonie na pozemku, který od ní její vnuk právě koupil, líbila, a protože hrabě už odjel do Drážďan, napsala dopis správci statku panu Heitzovi, aby se exulantů ujal.

12. června dorazili první moravští exulanti do Berthelsdorfu. Měli prázdné ruce, ale správce jim dal stavební materiál. Tesař David věděl, jak se staví domy. 17. června byl poražen první strom na první dům v místě, které mělo být brzy nazýváno Herrnhut. Obec měla být budována pod kopcem Hutberg (=kopec porostlý pastviskem, hüten=pást) [(5), str. 26], název Herrnhutu vznikl ze slovní hříčky v dopise správce pana Heitze Zinzendorfovi: „Dej Bůh, aby Vaše Jasnost mohla vybudovat na tomto kopci zvaném Hutberg město, které by nejen samo stálo pod ochranou Páně (unter des Herrns Hut), ale jehož všichni obyvatelé by stáli neúnavně na stráž Páně (auf des Herrns Hut) [(12), str. 10].

Hrabě Zinzendorf napsal exulantům pozdravná slova, která byla přečtena před celým berthelsdorfským sborem při uvádění faráře Rotheho v úřad: „Vy, nejmilejší cizinci a poutníci, které Bůh sem přivedl z cizí země ... buďte v neutuchající vážnosti a lásce [zdejšími] obyvatelům příkladem jak ve víře, tak v živých skutcích víry: buďte solí mezi mými lidmi. Sůl je dobrá věc. Slyšte moji poddaní, nedejte se těmito cizinci zahanbit...“ [(2), str. 30-37].

Via exulantis (8)

Dne 2. května 1724 se vydává pět mladých mužů ze Suchdola nad Odrou na 350 km dlouhou, 11 dní trvající cestu do Herrnhutu v Horní Lužici, kde od r. 1722 vzniká na panství hraběte Zinzendorfa obec moravských exulantů z Kravařska. Byli to David Nitschmann Tesař, David Nitschmann Syndikus, David Nitschmann Confessor/Vyznavač, Johann Teltschik a Melchior Zeisberger. Všichni pocházeli ze Suchdolu z dobře situovaných rodin a odcházeli s prázdnými rukama. Zapsali se později významně do dějin obnovené Jednoty bratrské.

Sledujme jejich cestu podle písemných záznamů, které zhotovili [(8), výběr]:

• 1.den, 2.května 1724

Kolem desáté v noci jsme poklekli v polích na konci vesnice Suchdolu, modlili se za okolí, zvláště pak za Suchdol a prosili milého Boha, aby nás vedl jako národ Izraelský, ve dne oblaky, v noci sloupem ohnivým, ukázal nám zemi, kterou podle svého srdce pro nás vyhlédl a vyvolil, kde by naše nohy klidně spočinuly.

• 2.den

3.května navečer jsme sešli před Krnovem z hor do nížiny a strávili tuto noc v malé vesnici zvané Mocker (Mokre) ... u řezníka ve stodole. Jeho velmi stará matka, pozůstatek takzvaných evangelíků, což nám plna bázně sdělila, neměla v sobě ani špetku života v Jezukristu.

• 3.den

4.května ráno ... jsme vešli do města Nisy a když jsme na druhé straně vyšli, naše cesta se dělila do polské Lissy (Lešna) a do Saska, rozvažovali jsme, kterou se dát, ale brzy jsme byli zajedno dát se napřed do Saska a odtud teprve, když tam nenajdeme dítky Boží (tak jsme se tehdy vyjadřovali), do polské Lissy.

• 4.den

5.května jsme přišli do vesnice jménem Stolze, první luterské vesnice, radovali jsme se a doufali, že zde najdeme dítky Boží. Začali jsme hned u sedláka, kde jsme se uleželi, vyhledali jsme k tomu z koutů staré Postily, ale brzy jsme zjistili k našemu zděšení, že celý dům je duchovně mrtev, o Bohu a jeho slovu málo ví a naše kázání je jim protivné.

• 5.den

6.května večer jsme došli do Svidnice, ubytovali jsme se na předměstí a protože jsme slyšeli, že město je luterské a má dokonce luterský kostel, chtěli jsme hned v hostinci začít s naší obvyklou hodinkou zpěvu. Se zřejmou nevolí nám bylo dáno na srozuměnou ať jsme zticha, nemohli jsme to pochopit.

• 6.den

7.května byla neděle. Zůstali jsme ve Svidnici a šli do luterského kostela, kde kázal pan Schmolcke. Slyšeli a viděli jsme hned, že jsme v něm neshledali žádného Adama Steinmetze, byl to v nitru neobrácený, mrtvý člověk a jeho tlustá postava nás zarážela. Také nádhera obrazů v kostele a množství křížů na hrobech. To všechno nás naprosto zmátlo a poprvé jsme začali litovat, že jsme opustili Moravu, protože to zde s obrazy bylo ještě horší, než mezi katolíky na Moravě.

V tomto zármutku jsme se posadili před kostel a čekali, až někdo přijde, abychom se ho zeptali, nejsou-li zde kazatelé, kterým se říká pietisté... Zavedli nás ke kazateli Scharffovi. Přijal nás pln obav a hrůzy, když slyšel, že jsme exulanti z Moravy. Sdělil nám, že oni sami jsou zde pronásledováni a dal nám zřetelně najevo, abychom zase brzy odešli, a to jsme udělali.

Ještě v poledne jsme plni sklíčenosti opustili Svidnici a zůstali přes noc ve vesnici 4 hodiny před Hirschbergem. Spali jsme tam u rychtáře. Ten se nás velice ostře vyptával, odkud jsme přišli a kam chceme jít. Slovo měl starý Nitschmann, ale v nouzi si vypomáhal lží: Prý chceme jít do Vratislavi, pak do Zhořelce a vydával nás za tesaře a zedníky, zkrátka, jeho výpověď nebyla přesvědčivá. Rychtář nám nedůvěřoval, byl znepokojen, začal mluvit o vězení a nám bylo v domě nevolno. Ještě ten večer jsme zaplatili, co jsme spotřebovali a odešli časně ráno, když všichni ještě spalo, jen abychom už byli na cestě. ...Ten chlapík neměl nic dobrého za lubem... Byl katolík.

• 8.den

9.května ... odpoledne jsme dorazili do Niederwiese a šli hned k panu Schwedlerovi. Přijal nás s otevřenou náručí a velmi srdečně. Padl s námi na kolena a třikrát se pomodlil, jak to byl zvyk, Otče náš. Přitom jsme poznali jeho dobré srdce a oblíbili si ho.

Tady jsme přišli po Svidnici a Hirschbergu zase k sobě. Po modlitbě se nás vyptával: „Moje děti! Víte jakých otců, dětí a potomci jste?“ Ale on nečekal, až odpovíme, ale hned sám pokračoval z historie o Janu Husovi, Wiclifovi, Jeronýmovi a Amosu Komenském až po naše otce s vroucím srdcem a s vlhkýma očima mluvil: „Z jejich prolité krve a mučení pro pravdu jste vyrostli a udrželi se dodnes... Právě teď je tomu sto let, co přišlo velké pronásledování na vaše otce a protože jste jejich synové, máte zdědit jejich požehnání a užívat ho mezi námi se svobodným svědomím, pro co oni museli dát svůj život. Bohu chvála, že jste vykoupeni a my máme to štěstí, vidět vás mezi námi růst, zelenat se, kvést, což vám za sebe ze srdce a v hojnosti ve jménu Ježíše Krista přeji. Amen. Amen.“

Po mnoha jiných srdečnostech, které nám tento milý muž po našem příchodu prokazoval, radil nám jíti hned do Herrnhutu, a my se s ním se slzami v očích rozloučili.

Dal nám sebou posla až do Friedersdorfu k panu štolbovi von Schweinitz. Téhož večera jsme tam došli a byli jsme s ochotou přijati. Ubytovali nás v sušárně k čekému exulantovi, který byl se svou rodinou duchovně úplně mrtev a ani to nejmenší nevěděl. Začali jsme naň působit, ale on byl zlý, a prý bychom se my mohli učit od něho.

• 11.den

12.máje ... vyšli jsme s poslem, kterého s námi pán poslal až do Bethelsdorfu. Byl to český sklář, usazený v Leubě. Když jsme přišli na polnosti obce, stálo tu ve srovnání s moravským venkovem velmi špatné obilí. Tu přepadla bratra Nitschmanna, (ten, který ve vězení na Moravě odešel k Bohu) nedůvěra, zakolísal a v nejhlubší zasmušilosti řekl: „Jej, jej. Zamýšlíme tady zůstat a obilí je tak špatné, že jsme tak špatné na celé cestě z Moravy sem neviděli.“ Nám ostatním se ho podařilo upokojit, i když i pro nás to bylo na pováženou.

V poledne jsme byli v Berthelsdorfu a šli na faru. Pan Rothe, zdejší farář, přijal nás nejdříve po svém způsobu suše, po chvíli, když nás důkladně vyzpovídal a slyšel, že všichni jsme děti bohatých rodičů, začal naplněn citem radostně mluvit: „Když byl Mojžíš už veliký, nechtěl být nazván synem dcery faraona.“ To byla aplikace na nás a na náš odchod z domova. Bylo pro nás neobyčejné, něco podobného slyšet.

Když domluvil, poslal pro krejčího Friedricha Mordelta, který nás zavedl do Herrnhutu. Jak jsme to zde viděli, bylo nám všem jasné, že to je to místo, kde se máme usadit. Místo se nám zdálo malé, protože je Kristián David vždy popisoval jako město. Řekl jsem: „Kdyby tři domy byly městem, tak nebude Herrnhut tím nejhorším.“ Rodiny Neisserů, již dříve tu usazené, nás s velkou radostí přijaly, ale místo k bydlení bylo moc malé, protože byl vystavěn jen jeden dům.

Odpoledne ve tři hodiny přijeli z Hennersdorfu pan hrabě a paní hraběnka von Zinzendorf s šesti koňmi, a protože jsme pro ně měli dopisy od magistra Schwedlera, hned jsme jim je odevzdali.

Brzy na to se shromáždila skupina lidí za účelem k položení základního kamene k tzv. velkému domu. Hrabě má řeč k účelu stavby, baron von Wattewill se pak vroucně modlí. V ten den se také začala kopat [první] studna.

Exulanti a misionáři v letech 1722 – 1750 (13)

Obec	počet	misijní práce se zúčastnili
Suchdol n.O	280	85
Kunín	100	29
Šenov	58	5
Žilina	47	10
Životice	24	6
Mankovice	21	18
Ženkla	17	8
Štramberk	9	-
Butovice	9	-
oblast Jeseníků	-	30
celkem	565	191 (34 %)

Štěříková [(2), str. 335] udává, že z 755 nám známých většinou německých exulantů máme o původu 607 přesnější údaje. Z nich pocházelo
 z Moravy 465 – až na výjimky vesměs Němci,
 z Čech 59 - z toho nejméně 40 původně česky mluvících,
 z Krnovska 83 – Němci.

Autorka publikuje i tři velmi zajímavé diagramy [(2), str. 340-341] o počtu exulantů do německých bratrských sborů v letech 1722–1755, jejich stáří při emigraci a jejich dosažené stáří.

• Probuzení v Herrnhutu 1727

Vznik probuzení v Herrnhutu, co mu předcházelo a co následovalo

Narůstající konflikty

- Farář Rothe měl starosti, že nejsou Moravané ve všem konformní s luterským učením.
- Moravané se cítili být farářem Rothem nepochopeni.
- Konflikt vznikl na př. v otázce povinné zpovědi před večeří Páně. Moravané, přicházející z katolického prostředí, ji odmítali. Nakonec Rothe v této otázce ustoupil. (1725)
- Hrabě Zinzendorf odjížděl do Drážďan, kde sloužil u dvora, a Roth zůstával s problémy v Berthelsdorfu sám.
- Mnozí již uvažovali o tom že odejdou z Herrnhutu jinam.
- Byli ochotni usilovat o jednotu a porozumění s Zinzendorfm i s Rothem, ale ne za cenu potlačeného svědomí.
- Zinzendorf pochopil, že je jedinou cestou trpělivá biblická argumentace, a svolal v květnu 1725 všechny muže ke třídní konferenci, kde sám vyučoval. Exulanti dostali novou naději, ale napětí zůstalo. (Exulantů bylo tehdy v Herrnhutu asi 70).
- Další problémy vznikaly s příchodem nejen nových exulantů z Moravy a odjinud, ale i dalších lidí s různými náboženskými názory, na př. přívrženců reformátora Schwenckfelda ze Slezska začátkem r. 1726 (Moravanů bylo tehdy už na 200).
- Nově přicházející exulanti byli zaraženi roztržností duchovního života v berthelsdorfském sboru, a protože tu byla nouze o byty i o práci, odcházeli dál.
- Mezi exulanty byla nejistota, bezradnost i nespokojenost. Kdo měl dojem, že chová vůči někomu odpor nebo nedůvěru, neodvážil se jít k večeři Páně. Zinzendorf k tomu později píše: „Pan Rothe reagoval prudce a začal z kazatelný ty lidi plísnit, a tím to zlo jen znásobil.“ [(2), str.97]
- Také poměr Christiana Davida k hraběti byl napjatý, na čemž možná nesly vinu i Zinzendorfovy námitky proti Davidovým misijním cestám na Moravu. Hrabě těmto cestám nerozuměl a vnitřně je odmítal, a odmítal také moravský zpěvník a katechismus.
- V srpnu 1726 přišel do Herrnhutu rada Krüger, který opustil v Budyšině svou ženu a děti. Byl výřečný vizionář, pohotově dokládající své apokalyptické vize biblickými citáty. Jak se pak ukázalo, byl psychicky vážně nemocen a skoro zešílel. [(2), str. 97].
- Christian David mu podlehl. Odstěhoval se z centra Herrnhutu a postavil si stranou nový dům, aby byl ušetřen, když Bůh Herrnhut potrestá. Nazýval Zinzendorfa šelmou a Rothého falešným prorokem [(2), str. 99]. Christian David ovšem po Krügerově zhroucení prohlédl, zhroutil se svého poblouznění a činil pokání. Jeho nešťastná zkušenost ho poznamenala na celý život.
- Hrabě sám doznává, že mezi ním a Moravany došlo k podstatné roztržce a podle jeho slov stál na jeho straně jen David Nitschmann (tkadlec). Do Krügerovy sekty se ale Davidem strhnout nenechali.
- Zdá se, že v té době exulanti ztratili důvěru v jeho duchovní vedení. Konkrétní příčiny na straně hraběte ale neznáme, chybí prameny.
- Ani těšínský kazatel Johann Steinmetz, který přijel v prosinci 1726 na návštěvu do Herrnhutu, nic napravit nemohl. Byl po rozhovoru s Moravany poměry v Bethelsdorfské farnosti velmi zklamán, našel porozumění spíše pro Moravany než pro Zinzendorfa a tak raději zase co nejrychleji odjel [(2), str. 98].
- V letech 1726 a 1727 hrozilo reálné nebezpečí, že se většina exulantů z Herrnhutu zase vystěhuje. To ale nechtěli ani oni, ani hrabě. Stálo tam v té době už 23 domů a další se stavěly.

Hrabě cítil, že chce-li Herrnhut zachránit, musí převzít vedení a musí se důkladně vypořádat s bratrskou tradicí, která mu byla nepohodlná, a najít s Herrnhutskými společnou cestu.

Obrat

- Hrabě Zinzendorf požádal v Drážďanech o dovolenou na neurčitý čas a 15. června 1727 se přestěhoval z Berthelsdorfu do Herrnhutu, aby mohl s Herrnhutskými navázat bližší kontakty. (V r. 1732 opustil svůj neplacený úřad dvorního a justičního rady u královského dvora v Drážďanech definitivně.)
- Když se nemohl s farářem Rothem dohodnout na spolupráci, rozdělil sféry vlivu. Rothe se měl starat hlavně o Bethelsdorf, Zinzendorf převzal Herrnhut, kde měl působit jako farářův katecheta.
- 12. května předložil hrabě Herrnhutským své „Vrchnostenské příkazy a zákazy“, které jimi byly potvrzeny podáním ruky. Herrnhutští se zavázali, že každý z nich ve svém povolání a stavu zasvětil svůj život službě Pána Ježíše Krista, jako učinil on [(1), str. 34]. Jednalo se o obecní řád herrnhutské kolonie, jejímž obyvatelům byla zajištěna svoboda a volnost od všech služebních povinností. Měli odvádět jen některé poplatky a byli zavázáni poslušností vůči vrchnosti. Obsaženy byly i morální příkazy: žádná hádka neměla trvat déle než 8 dní, muži neměli bít své ženy, veškeré podvody a hrubé pohanské hříchy byly zakázány. Nejvyšší instancí v obci měli být starší. Bylo jich potom zvoleno 12.
- Vrchnostenské příkazy se Moravanům líbily a byli jimi vnímány jako nový začátek.
- 17. května byla nalezena dobrá voda uprostřed návsi, což umožnilo další výstavbu. To bylo další povzbuzení pro Herrnhutské.
- Hrabě mluvil s jednotlivými exulanty, zval je k sobě a navštěvoval je v jejich domech. Toto bylo klíčové pro získání nové vzájemné důvěry.
- Exulanti věděli, že hrabě pracuje na novém dokumentu, řádu herrnhutského křesťanského společenství. Jejich naděje na duchovní obnovu a jednotu rostla.
- 2. července za velké účasti kázal oblíbený kazatel Schwendler v Herrnhutu pod širým nebem, což bylo dalším povzbuzením.
- 4. července předložil Zinzendorf svůj nový dokument s názvem „Bratrský spolek a samospráva v Herrnhutu“. Bylo v něm zdůrazněno, že v Herrnhutu bude stavěno na pouhém slovu Božím. To byla v 18. století nejdůležitější exulantská zásada. Žádné konfese nebyly závazné, jen bible. Bible měla být měřítkem i v otázkách praktického všedního života. Po úvodních paragrafech následují ustanovení církevní kázně a řádu: závist, podezírání a pomlouvání nemají být trpěny. Bratři mají po vzoru prvních křesťanských sborů jednat spolu ve všem v lásce, k čemuž patří i napomínání, kárání a potěšování.
- Vstup do Bratrského spolku byl dobrovolný, potvrzený podpisem. Nejvyšší instancí spolku byli již zvolení starší. Zřejmě diskutoval Zinzendorf své statuty před jejich zveřejněním s důvěrníky z řad Herrnhutských, ke kterým opět patřil i Christian David.
- Již od začátku roku 1727 působil v Herrnhutu Duch milosti a modliteb. „Zinzendorf vyučoval náboženství ve třídě děvčat ve stáří od 10 do 13 let. Chovaly se velmi slušně, ale nedotýkalo se to jejich srdcí. V této stísněnosti velmi často prosil Pána a zápasil na kolenou v modlitbě za obrácení několika dětí.“ [(1), str. 35]
- 16. července: Nejen hrabě Zinzendorf, ale i jiní bratři se začali modlit tak, jako nikdy předtím [(1), str. 36].
- 22. července se dobrovolně usneslo několik bratří, že se budou častěji scházet na Hutbergu a vylévat svá srdce v modlitbách a písních [(1), str. 36].
- Již dříve objevil Christian David na svých cestách v knihovně barona z Gersdorfu ve Slezsku latinskou knihu J. A. Komenského o české a moravské Jednotě. Protože ji neuměl číst, prosil Zinzendorfa o německý překlad. (Podle jiných pramenů ji objevil Zinzendorf sám.)
- 22. července odjel Zinzendorf do Slezska a pracoval na překladu této knihy. 4. srpna předložil Herrnhutským svůj německý výtah z těchto řádů. Velmi se divili, když viděli, jak se statuty Bratrského spolku podobají řádům staré Jednoty, a viděli v tom „prst Boží a jeho zázrak“ [(2), str. 113]. Hrabě získal důvěru a obdiv Moravanů.
- 5. srpna: Na Hutbergu se sešli bratři spolu s Zinzendorffem k děkovným modlitbám a zpěvu až do rána. „O půlnoci bylo na Hutbergu velké shromáždění s modlitbami, při nichž nastalo hluboké pohnutí.“ [(1), str. 36]

- Nadšení vedlo k větší duchovní horlivosti. Byl jím stržen i farář Rothe, když přišel v neděli 10. srpna nečekaně do Herrnhutu. Bohoslužby, modlitby a zpěvy trvaly až do půlnoci a Rothe dokonce v Herrnhutu přenocoval, což skoro nikdy nečinil.
- Rothe napsal následujícího dne dopis Zinzendorfovi a pozval všechny Herrnhutské na příští středu do Berthelsdorfu na večeři Páně.
- Ráno ve středu 13. srpna shromáždil Zinzendorf Herrnhutské a šli pak společně do Berthelsdorfského kostela. Po cestě došlo k vzájemnému pokání a smířování. „V kostele po konfirmaci a přijetí dvou děvčat do sboru se hrabě společně s věřícími vroucně modlil a vyznával hříchy. Následovaly další tři modlitby. Farář Johann Süss z Hennersdorfu pronesl rozhřešení a podával chléb a víno. Bohoslužby byly doprovázeny pozoruhodnou přítomností Ducha svatého.“ [14, str. 77]. „Ti, kteří se do té doby nesnášeli, si na hřbitově před kostelem padli kolem krku a objímali se.“ [(4), 2.díl, str. 204]

Hodnocení

Zinzendorf nazval tento den „dnem vylití Ducha svatého na sbor“, „sborovými letnicemi“, a složil po tomto zážitku zvláštní píseň [(4), 2.díl, str. 204].

Greenfield mluví o „křtu Duchem svatým, což se stalo onoho požehnaného dne 13. srpna, kdy byli oděni mocí s výsosti“ [(1), str. 35].

Christian David píše: „Je to vpravdě zázrak Boží, že tolik způsobů a konfesí... jsme mohli být spojeni v jedno.“ Spangenberg, i když nebyl účastníkem, mluví za bratry: „Byli pokřtěni Duchem svatým v jednu lásku.“ David Nitschmann píše: „Od té doby se Herrnhut stal živým sborem Ježíše Krista.“ [(14), str. 78]

Následky

- 26. srpna se sešlo 24 bratrů a 24 sester a společně se usnesli, že setrvají na modlitbách, a rozdělili si čas tak, aby se každý modlil v určenou hodinu doma. Z toho vznikly t.zv. „hodinové přímluvy“, nepřetržitý modlitební řetěz 24 hodin denně a 7 dní v týdnu, trvající celých 100 let. „Byly konány modlitby bez přestání k Bohu za celou práci a potřeby Jeho církve. Modlitby takového druhu vedou vždy k činu. V tomto případě modlitby rozněcovaly hořící touhu šířit Kristovo spasení mezi pohany.“ [(1), str. 38]
- Došlo k probuzení dětí. 29. srpna od 10 hodin večer do příštího rána ztrávily dívky hodiny na modlitbách, zpěvu a pláči na Hutbergu. Chlapci byli v témže čase shromážděni k modlitbám na jiném místě. „Duch modliteb a pokorných proseb, jenž byl tehdy vylit na děti, byl tak mocný a účinný, že to není možné vyjádřit slovy. Byly to skutečně dny nebeské radosti pro herrnhutský sbor. Všichni zapomínali na sebe, na věci pozemské a pomíjející, a toužili být s Kristem, svým Spasitelem, ve věčné blaženosti.“ [(1), str. 37]
- 3. května 1728 začal Zinzendorf vydávat hesla.
- Začala misijní práce mezi pohany na více místech světa.

• Charakteristika misijní činnosti obnovené Jednoty

Začátek misie mezi pohany

Zinzendorf snil už v dětství o misii mezi pohany v nejzapadlejších koutech světa. Moravané byli nejprve nasměrování především na Moravu, Slezsko a v Čechy. V únoru 1728 se sešlo 150 bratrů a sester na prvním, později pravidelném tzv. sborovém dnu (Gemeintag), aby se zabývali misijními plány. Hned nato byla v Herrnhutu zřízena jakási misijní škola – 4 světnice byly uvolněny pro 26 svobodných mladých mužů, kteří po zaměstnání měli být učováni „v psaní, medicíně, češtině, nebo co jim jinak na budoucích cestách může být užitečné.“ Dohled nad nimi měl Christian David [(2), str.171].

První cesty měly jednorázový výzkumný charakter, ale s odhodlaností tam i zůstat, pozdější byly pravidelně opakovány

První misionáři byli převážně řemeslníci a bez finančních prostředků.

Sepisovali zprávy a psali dopisy, které se pak četly v Herrnhutu (dodnes se nacházejí hlavně v Herrnhutském archivu Jednoty bratrské a jsou psané německy, protože Moravané byli Němci).

Mnozí byli prostí a uměli jenom s námahou číst a psát.

Jejich zprávy jsou velmi zajímavé a podnětné.

Na cesty byli misijní kandidáti připravováni už v Herrnhutu, duchovně, duševně i tělesně. Často spali jenom na prknech, i když měli slavníky k dispozici. Byli naprostými služebníky, obětaví a nesoběstřední, velmi pilní a vytrvalí.

Na začátku cesty je někdy vzal Zinzendorf kočárem třeba do Budyšina, dal jim dukát a pak šli dál pěšky. Leckdy si museli po cestě k moři vydělávat peníze, pokud ovšem vůbec práci dostali, aby měli co jíst a mohli zaplatit loď. Taková cesta z Herrnhutu k moři mohla trvat týdny i měsíce.

Na misii neměla Jednota nějaké zvláštní prostředky, byli odkázáni na ruku Boží a na vlastní ruce. Sbírky se v Herrnhutu dělaly jen výjimečně, finanční prostředky se nehledaly u jiných křesťanských projektů ani u zemských panovníků v misijních zemích, nanejvýš u příznivců a přátel. Dobrovolné peněžní dary přicházely od majetných bratří Jednoty. Zinzendorf financoval mnohé projekty, ale býval i zadlužen. (3)

V r. 1736 byl Zinzendorf vypovězen ze Saska a musel Herrnhut opustit. Spolu se svým tzv. Poutnickým sborem (Pilgergemeinde) se usadil na hradě Ronneburgu u Frankfurtu n.M. V tomto roce procestoval víc než tisíc mil, poštou, kočárem i pěšky (5). Na příklad při své misijní cestě do Livonska v témže roce šel pěšky od pruské hranice až do Rigy (4). Hrabě píše Spangenbergovi do Ameriky: „Mám tedy, co jsem si přál: chudobu, potupení – a radost ze všeho toho. Žijeme povětšinou z prodaných rodinných klenotů, a přitom se moje choť nemůže vyhnout ani tomu, že si tu a tam něco vydluží, jen abychom stačili na všechny potřeby.“ (5).

Magister Spangenberg, univerzitní učitel v Jeně a Halle, nesl v r. 1742 při pěší cestě dlouhé 60 anglických mil přes Německo a Holandsko na zádech bednu s knihami. Na ostrově St. Thomas pomáhal misionáři F. Martinovi při výrobě barevných knoflíků. Christian David, který většinou pracoval jako tesař, se protloukal v r. 1729 v Livonsku a 1733 v Kodani s předemím. (3)

Bratři trpěli na cestách i hladu a nemohli jít dál. Roztrhaly se jim punčochy a rozbily boty. Často probudil Bůh různé lidi, kapitány lodí a pod., a ti misionářům dali peníze, zaplatili jim plavbu přes moře nebo jim pomohli dostat se dál. Jejich písemná svědectví o tom svědčí, o Božích zákrocích a ochraně.

Misionáři byli často nemocní, vysílení, umíralo se brzy, byla velká dětská úmrtnost. Ale dočítáme se také toto:

Když se David Nitschmann „Syndikus“ v lednu 1733 vracel z Dánska, zastavil se v Ebersdorfu a těžce onemocněl. Už se pochybovalo o jeho návratu, ale došlo k jeho uzdravení modlitbou. Podrobnosti neznáme, ale vrátil se se Spangenbergem a v Herrnhutském diariu čteme, že byl „jeho vírou uzdraven.“

Jiný příběh o zvláštní, nadpřirozené ochraně života se udál, když Nitschmann v r. 1734 doprovázel do Londýna prvních deset bratří, kteří cestovali do Ameriky. Před holandským pobřežím se dostali 9.1.1735 do takové bouře, „že nejenom cestující, kterých bylo 90, ale i všichni námořníci ztratili veškerou naději na záchranu.“ Do Londýna dorazili pozdě a museli si sami najít ubytování, protože se minuli se Spangenbergem, který ho měl zajistit. Následující den Spangenberg potkali, ale to už měli svoje bydlení. Dne 17.1. se ale doslechli, že předešlé noci právě dům zajištěný Spangenbergem „spolu s dalšími sedmdesáti domy vyhořel. Z toho jsme pochopili, proč jsme byli zdrženi na moři silnou bouří ... a proč jsme nenašli Spangenbergu do té doby, než jsme měli ubytování.“ (7)

Friedrich Martin, misionář mezi černochoy na ostrově Sv. Tomáše, byl jednou z vyvolených nádob Pána a typickým Moravanem. On a jeho spolupracovník byli uvrženi do vězení hlavně proto, že kázali evangelium černochoům. Více než tři měsíce ztrávili v bídném vězení; ale tito misionáři, naplnění Duchem, věnovali se modlitbě jako Pavel a Silas ve filippinském žaláři. Jim věrné shromáždění černochoů v počtu téměř 700 shromažďovalo se denně tak blízko vězení, jak jen bylo možné; spojilo se s nimi ve zpěvu a poslouchalo kázání před oknem svých uvězněných kazatelů. Následovalo velké probuzení a mnoho lidí se obrátilo. Neočekávaně přijel hrabě Zinzendorf na své první misijní cestě, doprovázen dvěma misionáři s jejich ženami, aby posílili

přepřacované a uvězněné kazatele. Když se loď blížila ke krásnému ostrovu, řekl hrabě svým spolupracovníkům:

„Což kdybychom zde nenašli žádného, kdyby všichni misionáři byli mrtví?“ Nato odpověděl tiše mladý misionář: „Pak jsme zde my,“ načež hrabě Zinzendorf pronesl tato často citovaná slova: „Gens aeterna, diese Mähren!“ - Věčné pokolení, tito Moravané! Hrabě brzy vysvobodil nemocné a hladem poloumóřené misionáře z vězení. Psal pak do Německa: „Ostrov Sv.Tomáše je mnohem podivuhodnějším zázrakem než náš Herrnhut.“ [(1), str.85].

Podstatný vliv na obrácení Johna Wesleye, zakladatele metodismu, měli Herrnhutští, kteří se v r. 1735 plavili na stejné lodi do Georgie v Americe jako on se svými společníky. Wesley píše ve svém deníku (6):

17. října 1735: Začal jsem se učit německy, abych mohl mluvit s Moravany, jichž bylo na palubě šestadvacet.

21. října popisuje Wesley pravidelný denní program: brzy ráno od čtyř 1 hodina soukromá pobožnost. Pak čtou 2 hodiny společně bibli a srovnávají text s rukopisy z prvních století. Po snídani hodinu společné shromáždění. Pak se Wesley učí 3 hodiny německy, jeho společník řecky, jeho bratr psal kázání. Pak si hodinu vzájemně sdělovali, co dělali a co hodlají dělat. Po obědě do čtyř předčítali lidem a rozmlouvali s nimi. Ve čtyři měli druhé biblické shromáždění, kde vykládali bibli nebo vyučovali děti před shromážděnými lidmi. Od pěti do šesti druhá soukromá pobožnost. Pak hodina předčítání jednotlivcům. V sedm se Wesley „zúčastnil shromáždění Němců“. V osm se znovu sešli, navzájem se povzbuzovali a vzdělávali. Asi v půl desáté šli spát.

25. ledna 1936: V poledne začala třetí bouře. Ve čtyři hodiny byla silnější, než kdy předtím. V sedm jsem šel k Němcům. Už dříve jsem si všiml jejich vážnosti při všem, co dělali. Neustále osvědčovali svou pokoru tím, že ostatním cestujícím prokazovali nejnižší služby, které by žádný Angličan nevykonával. Nežádali za to nic a nevzali žádné peníze s odůvodněním, že je to „dobré pro jejich pyšné srdce“ a že „jejich milovaný Spasitel pro ně udělal více“. Každý den měli příležitost projevit svou pokoru, kterou žádná urážka nemohla vyvést z rovnováhy. Když do nich strčili, když je uhodili nebo srazili na zem, vstali a klidně odešli. Z jejich úst nevyšla žádná stížnost. Nyní se naskytla příležitost vyzkoušet, zda byli nejen prosti pýchy, zloby a mstivosti, ale také strachu. Uprostřed žalmu, kterým začali své bohoslužby, se přes loď převálila mohutná vlna, roztrhla velkou plachtu, pokryla loď a rozlila se do mezípalubí. Jako by nás hlubiny pohltily. Angličané začali hrozně křičet, Němci však klidně pokračovali ve svém zpěvu. Později jsem se jednoho z nich zeptal: „Ty ses nebál?“ Odpověděl: „Díky Bohu, ne.“ Ptal jsem se dále: „Ale vaše ženy a děti se bály?“ Odvětil klidně: „Ne, naše ženy a děti se nebojí smrti.“

V r. 1738 navštívil Wesley Herrnhut. Píše o tom [(1), str. 81]:

„Bůh mi konečně splnil touhu mého srdce. Dlím s církví, jejíž obecenství je v nebesích a jež smýšlí tak, jako smýšlel Kristus a jedná, jako jednal On.“

„Rád bych ztrávil svůj život zde, ale můj Mistr mne povolal, abych pracoval v jiné části Jeho vinice. Ó kdy naplní toto křesťanství zemi tak, jako vody naplňují mořské hloubky? Čtyřikrát jsem měl radost a požehnání slyšet kázat Christiana Davida – tesaře. Třikrát popisoval stav slabých ve víře, kteří jsou ospravedlněni, ale ještě nemají nové, čisté srdce; kteří přijali odpuštění hříchů skrze krev Kristovu, ale ještě neobdrželi Ducha svatého, který v nás zůstává.“

• Leonhard Dober na ostrově Sv.Tomáše

- úryvky z filmu (15)

• Působení obnovené Jednoty bratrské v Estonsku a Lotyšsku

- odkaz na článek (16)

Literatura:

- (1) Greenfield, John: Moc s výsosti
Vydal Josef Dobeš, Praha 1936
- (2) Štěříková, Edita: Jak potůček v jezeře / Moravané v obnovené Jednotě bratrské v 18. století
Kalich, Praha 2009 (ISBN 978-80-7017-112-7)
Podrobná, čtivá a zásadní kniha pro téma moravských exulantů.
- (3) Beck, Hartmut (Hrsg.): Wege in die Welt / Reiseberichte aus 250 Jahren Brüdermission
[Cesty do světa / Cestopisy z 250 let Bratrské misie]
Verlag der Ev.-Luth. Mission Erlangen 1992 (ISBN 3-87214-169-4)
- (4) Beyreuther, Erich: Die große Zinzendorf-Trilogie
Francke, Marburg an d. Lahn, 1988 (ISBN 3-88224-600-6)
- (5) Schiller, Jindřich: Vypravujeme si o obnovené Jednotě
Bratrská škola 1945
- (6) Deník Johna Wesleye. Přeložil V. D. Schneeberger.
Vydala Evangelická církev metodistická v ÚCN v Praze, 1971
- (7) Pleva, Jaroslav: David Nitschmann „Syndikus“
Přednáška na 3. mezinárodní konferenci MORAVIAN v Suchdole n.O. 2003
- (8) Via Exulantis / Suchdol nad Odrou-Pilawa Górna-Herrnhut
Cesta stopami exulantů ze severní Moravy do Herrnhutu
Vydal MORAVIAN, Historicko-vlastivědná společnost v Suchdole nad Odrou 2006 (ISBN 80-239-7899-3)
- (9) Obrazy z dějin Jednoty bratrské, díl II., knihovna „Bratrských listův“ v Praze, 1911, str. 19.
- (10) Neústupný, Pavel: Moravané – duchovní pramen spojení Čechů a Němců
Příspěvek pro IV. mezinárodní konferenci MORAVIAN, 14.-15.10.2006 v Suchdole nad Odrou
Sborník z konference, str. 43-46 (ISBN 978-80-254-4719-2)
Též: http://www.go-east-mission.de/dateien/cz/07_080307.pdf
- (11) Služebníci slova Božího v krajině pod horami / Výbor z díla těšínských evangelických bohoslovců
Křesťanské společenství-Spolecznosc Chrzescijanska, Český Těšín 2005 (ISBN 80-239-6391-0)
Johann Adam Steinmetz, str. 22-50
- (12) Plecháčová-Mucalíková, Ludmila: Kristián David (17.2.1692 Ženklava – 3.2.1751 Herrnhut)
Přednáška na II.konferenci MORAVIAN v roce 2001
Sborník z konference, Suchdol nad Odrou 2003, str. 5-19
Vyšlo též jako svazek 4 edice MORAVIAN (ISBN 80-239-7851-9)
- (13) Vývěska v evangelickém kostele v Suchdole n.O., opsáno v září 2006
- (14) Weinlick, John R.: Hrabě Zinzendorf. [Z anglického originálu Count Zinzendorf.]
Vydal STEFANOS, Jindřichův Hradec 2000. (ISBN neuvedeno)
Velmi poutavá a přehledná biografie Zinzendorfa, napsaná synem německých rodičů, profesorem na Moravian Theological Seminary v Bethlehemu a duchovním JB.
- (15) Saat und Ernte / Was Zinzendorfs Glaube bewirkte
[Setba a žně / Čeho dosáhla Zinzendorfova víra], Hänssler Verlag DVD, 2008
- (16) Neústupný Pavel: Působení obnovené Jednoty bratrské v Estonsku a Lotyšsku
Přednáška na V. mezinárodní konferenci MORAVIAN 16.-18.10.2009 v Suchdole nad Odrou
Sborník z konference, str. 85-89 (ISBN 978-80-904732-0-1)
Též: http://www.go-east-mission.de/dateien/cz/191_131009.pdf
Pod titulem „Když v Livonsku osiřely krčmy“ vyšlo v Životě víry č. 2, únor 2011, str. 11-12

Další doporučená literatura k tématu:

- Říčan, Daniel: Moravský apoštol indiánů / 200 let od úmrtí Davida Zeisbergera (2008)
http://www.go-east-mission.de/dateien/cz/136_141208.pdf